

A-11803

Duplum

Ühistegevuse alalt.

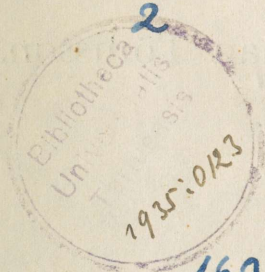
Jaan Tõnisson.

T A R T U .

E. K.-Ü. «Postimehe» trükk, 1935.

A

~~26020~~

160606

A- 11803

160 606

Ühistegevus kui kultuuri-tegur

Raadio-ellukanduse Ühistegevuse-ajavee puhul 1934

S I S U.

	Lk.
Eesti ühistegevelse liikumise algus	5
Ühistegevus kui kultuuri-tegur	23

Ühistegevuse mõiste, selle eesmärgid ja ühistegevuse roll ühiskonnas

Ühistegevuse ajalugu ja selle arengud

Ühistegevuse organisatsioonid ja nende roll ühiskonnas

Ühistegevuse roll ühiskonnas ja selle mõju ühiskonnale

Ühistegevuse roll ühiskonnas ja selle mõju ühiskonnale

Ühistegevuse roll ühiskonnas ja selle mõju ühiskonnale

Ühistegevus kui kultuuri-tegur.

Raadio-ettekanne Ühistegevuse-päeva puhul 1934.

Ühistegevusest kui kultuurielu arendajast kõneledes tuleb silmas pidada, et kui ühistegevuse all mõista inimeste koondumist ühtlaste nõuete rahuldamiseks ühisel jõul, siis võib ühistegelisi nähteid rahvaste elus jälgida juba kaugest minevikust.

Nii sündis Kesk-Euroopas maa kasutamine vanemal keskajal ühisomanduse alusel sugukonnas ühiselt, millest kõneleb veel uuema ajani alal hoidunud kogukonna-maa ehk „allmende“.

Niisama võib endise Vene „mir'i“ algeid otsida muistsest ühismaapidamisest.

Kui

uudne ühistegevus

tähendab inimeste kindlat korrastust ühtlaste majanduslikkude huvide kandel ühtlaste nõuete rahuldamiseks vastastikkuse alusel ühise ettevõtte teel ilma oma majanduslikku iseseisvust kaotamata, siis kitseneb mõiste ulatus. Ekslik oleks aga piiritleda ühistegevuse mõistet üksi osaliste aineliste huvide rahuldamisega. Palju enam on ühistegevuse idee suunatud ühtlasi rahvaste sotsiaalse olukorra ja kultuurielu uuendamisele.

Ühistegevuse majanduslikkude sihtide kohta ütleb Saksa ühistegevusliikumise esimene organisaator Hermann Schulze-Delitzsch:

„Päevast-päeva juurde õppida ja ennast tublisti pingutada on vaja, et iga uut edu käsitööstuses, iga kasu kaubanduses ja läbikäimises tabada, kui nüüd tahad edasi saada. Nõudmine ühingute järele põhjeneb õigel tundel, kuna ilma koondumiseta ei ole lootagi olukordade paranemist. Kuid vana tsunfti-kord oma ainult formaalse kitsendava tendentsiga on ilma iga sisuta ning surnud ja on täiesti asjata käsitöö-seadusandluse teel väljaspoolt jälle elu sisse ajada püüda, mis mitte keha sisemisest jõust ise välja ei voola. Mitte sund, vaid oma

h u v i peab koondamise esile tooma ja liitudele pidevust andma, kui need peavad kehtvalt tööliste-seisuse tõstmisele mõju avaldama. Ühiste-
tegelised koondused oma põhimõtte täie võimu ja küllusega on tule-
viku ühingud.“

Ühistegevuse mõtte kohaselt

on eraldatud tolmukübemekeste koondumine teeks, millel varanduseta
inimesed endile võivad kindlustada suurtahtluse kasusid valmis-
tuse, tööriistade ja masinate, kui ka elu- ning majapidamise-tarvete,
tooresainete ja eriti raha muretsemisel oma seisukorra parandamiseks.
Mis aktsia-selts kapitalistidele, seda on ühing vähemjõukatele —
ühing aitab neile seks kaasa, kapitalistideks saada.

Alles 90 aastat on sellest möödunud, kui Inglismaal Rochdale'i
ausad pioneerid põhja panid uudsele ühistegevusele. Otse kui mui-
naslugu kõlab, mida meile sellest jutustab Inglise ühistegevuse ajaloo
kirjutaja G. J. Holyoake:

1843. aasta lõpupoole udusel, pimedal, külmal, õudsel päeval,
nagu see kellelegi ei meeldi, astusid mõned kehvad töötud, nälgivad
kangrud kokku, kes oma elu pärast peaaegu meelt olid heitmas, et aru
pidada, mis nemad oma häda-seisukorra parandamiseks võiksid teha.
Vabrikantidel oli raha, ärimeestel laod; mida võisid nemad ilma möle-
mata peale hakata? Pidid nemad hoolekande abi paluma? See oleks
rippuvus, vabaduse-kaotus olnud! Pidid nemad välja rändama? See
oleks võrdunud maalt väljasaatmise karistusele kuriteo eest, kehvalt
sündinud olla! Mis pidid nad peale hakkama?

Nemad otsustasid võitlust olemasolu eest alata oma l arvel.

Nemad tahtsid, niihästi kui seda võisid, ise ärimeesteks, vabrikan-
tideks, kapitalistideks saada, — ilma kogemusteta ja ilma rahata taht-
sid nemad ise kaupmeesteks ja tootjateks saada.

Allakirjutuse-leht käis ringi — börsile ei oleks selle allakirju-
tuse tulemusest küll palju olnud: parteistkümmeend neist päkapiku-
kapitalistest kohustas end igal nädalal sisse maksma 2 pessi.

Imestust ja üllatust tekitab nende pioneeride kava. Aastal 1844
rõhutasid nemad oma ühingu otstarbe ja sihina järgmist:

„Selle ühingu otstarbeks ja sihiks on oma liikmete ainelise heaolu
ning ühiskondliku ja majandusliku seisukorra parandamiseks selle poo-
lest samme astuda, et tema küllaldase põhikapitali koguks, mis koos-
neks osamaksest, igaüks ühe naelsterlingi suuruses, et järgmist korda
saata:

Elutarvete, riiete jm. müügikoha sisseseadmine.

Teatava arvu majade ehitamine, omandamine ja valmistamine elamuteks neile liikmetele, kes on valmis üksteist vastastikku toetama oma ühiskondliku ja majandusliku seisukorra parandamisel; ühtlasi ka veel ligemalt äratähtsate tootmisarude käimapanemiseks, et töötutele liikmetele ehk niisugustele, kes korduvate palgavähenduste tagajärjel hätta on sattunud, tegevust muretseda.

Oma liikmete seisukorra edasise hoolitsuse ja kindlustuse otstarbel peab ühing ühe ehk rohkem maakohiti ostma ehk rentima, mida tuleks ilma kohata olevate ehk kehvapalgaliste liikmete abil harida.

Niipea kui see on teostatav, tuleb ühingul sellega alustada, et tootmise-, kaubanduse-, kasvatus- ja valitsuseolusid korraldada; ehk teiste sõnadega, iseennast valitseva ja ülevalpidava asunduse loomist alata, või teisi ühinguid sarnaste asunduste loomisel toetada.“

See oli Rochdale'i pioneeride kava. Tunda on uudse ühistegevuse mõtte õhutaja ning kõrgelennulise sotsiaaluendaja Robert Oweni mõttelennu mõju. Kuid need ei olnud mitte unistajad, kes siin mõtte teostamise käsile võtsid, vaid praktilised mehed. Ja kordaminek oli hiilgav.

Rochdale'i tarvitajateühing

algas 1844. aastal 28 liikmega, kelle osakapitaliks oli 28 naela, kuid aasta läbimüük ulatas üle 13.000 naela ehk ligi 240.000 kroonini, puhaskasu aga tegi välja 880 naela ehk ligi 16.000 krooni. Liikmete arv tõusis aga 5 aasta pärast 600-le. 1860. aastal oli liikmeid juba 3450, 1870 — 5560, 1888 — 10.613. Peale 40-aastast töötamist oli ühingul juba 11.152 liiget, kelle osakapital ulatas üle 300.000 naela ehk ligi 6 milj. krooni. Puhaskasu tõusis üle 46.000 naela ehk 800.000 krooni.

Ühingu omanduses seisvate elumajade väärtus oli üle 500.000 krooni. Ühingu juures töötasid noorte hoiukassad, haige- ja matusekassad. Ühingu kapitalidest oli üle 137.000 naela, ehk 2,4 milj. krooni 23 teise ühingusse ehk heategevasse seltsi mahutatud ja ligi 2 milj. krooni 15 ühingule laenuks antud.

Rochdale'i pioneeridel oli oma jahuveski-ühing kogu Rochdale'i ringkonna jaoks, kus läbikäik ulatas ligi 3 milj. kroonini. Ühtlasi oli Rochdale'i ühing Rochdale'i ühistegelise vabriku osanikuks osakapitaliga üle 100.000 krooni.

Hiilsem areng on Rochdale'i ühingu järjest suuremale tõusule viinud. On loodud suur-sisseostu-keskus, mis varustab tervet võrku

tarvitajateühinguid vajalikkude toodetega, millel käimas omad töös-
tused jne.

Rochdale'i pioneeride algatuse hiilgav edu on iseloomulik kogu
Inglise ühistegelise liikumise arengu kohta. Juba 45 aastat peale Roch-
dale'i tarvitajateühingu asutamist ulatas Suur-Britannias 1725 ühiste-
gelise ühingu liikmete arv üle 1 miljoni inimese. Nende osakapital
tõusis üle 11 milj. 199.000 naelsterlingi, nende läbikäik aastas üle
40.225.000 naela. Aastane puhaskasu ulatas 3.775.000 naelsterl. ehk
üle 56 miljoni krooni, mis vastaks meie riigi eelarvele.

Aastal 1920. ulatas aga

Inglise ühistegevuse

liikmete arv 4,5 miljonile; osakapital 83.750.000 naelsterl. puhaskasu
tõusis üle 26.990.000 naelsterlingi ehk üle 475 miljoni krooni.

Saksamaal kasvas ühistegeliste ettevõtete arv maailmasõja
alguseks 1914. a. üle 35.000, kellel liikmeid oli üle 5,5 milj. inimese, oma
varandust aga üle 772 milj. riigimarga, kuna aastane läbikäik ulatas
üle 30.092 milj. Rmk.

1925. aasta alguseks tõusis aga Saksa ühistegeliste asutuste arv
52.621-le.

Niisama paistab kõigi teiste maade ühistegevuse liikumisest
vastu aina kasvav tõus. Isegi Kauges-Idas on Jaapani ühistegeline
areng haaramas järjest laiemaid rahvaliike.

Iseäranis sügavat mõju majanduslikule arengule avaldab ühistege-
line edu Põhjamail ühes Soomega. Otse valdav tähendus on
aga ühistegevusel olnud

Taanis.

Tarvitajateühinguid üksi on 1700, kelle liikmete arv tõuseb üle 335.000.
Nende läbikäik ulatab üle 225 milj. krooni. — Ühispiimatolitusi töötab
üle 1200. Neil on liikmeid üle 180.000, kuna nende ümbertöötatud piima-
masaaduste väärtus juba esimestel aastatel peale maailmasõda tõusis
üle 660 milj. krooni ja on seitsaadik aina kasvanud, kuni maailma-
majanduskriisi tagajärjel või-väljaveo võimalused vähenesid ja oldi
sunnitud teadlikult piirama piimatootmise hulka. Taani ühistegelistel
tapamajadel on liikmeid üle 160.000. Tapetud sigade arv tõusis juba
1915. a. üle 2169 tuhande. Kuigi see arv peale maailmasõda 1920. aastal
langes 800 tuhandele, oli peekoni-valmistuse tõus järgmistel aastatel
varsti nii suur, et ka siin tuli vähenenud väljaveovõimaluste kohaselt

peekon-sigade kasvatust teadlikult piirata. — Teatavasti omab isegi Taani munade-väljavedu ühistegelisel alusel suure rahvamajandusliku tähenduse.

Kuigi meie vastavad arvud on absoluutselt väikesed, siiski on

Eesti

rahvamajandusel, eriti põllumajanduse alal ühistegevuse osatähendus vastuvaidlematu ning otsustava mõjuga kogu meie majanduslikule arengule.

Kuigi meil Eestis 25-aastase kestuse aegu Eesti Ühistegevuse Liidu koosseisu kuuluva ligi 1200 ühissettevõtte hulgas paljud, nagu osa 200 masinatarvitajateühingust, on võrdlemisi väikese ulatusega, siis on kogu Eesti ühistegeline korraldus ometi mõõduandva tähendusega eriti meie põllumajandusliku arengu kohta.

Ilma ühistegeliste rahaasutusteta, näiteks, ei oleks meie suutnud oma rahvamajanduse krediidi-nõudeid eriti põllumajanduse alal üldse mitte rahuldada. Ja ilma ühispimatalituste ülemaalise võrguta ei oleks meie põllumajandus suutnud käesoleva aastasaja algusel võita hädaohtlikku majanduslikku kitsikust vajaliku üleminekuga kõrsviljakasvatusele põhjalikule piimamajandusele. Niisama vähe oleks meie põllumajandus suutnud üle jõuda hilisematest raskustest sõja ning revolutsiooni päevil ja üldise majanduskriisi aastail, kui teda mitte ei oleks kandnud Eesti ühistegevuse korraldus.

Kui meil 160-st ühistegelisest rahaasutusest 143 ühingu liikmete arv juba 25 aasta järele peale esimese Eesti Laenu-Hoiu Ühisuse asutamist oli tõusnud üle 44 tuhande, nende omakapitalid aga üle 22 milj. krooni ning hoiusummad üle 110 milj. krooni, siis näeme, missuguse majandusliku teguriga meil siin on tegemist.

Kuigi hoiusummad mitte ainult erapankades, vaid ka ühistegelistes rahaasutustes on majanduskriisi aastail tagasi läinud, siiski on need nüüd jälle tõusmas.

Kui kainelt hinnata ühistegevuse-liikumise arengut ja mõju meil kui mujal, siis tuleb avameelselt tunnistada, et ühistegevus on

äärmiselt tähtsaks teguriks rahvaste kultuurielus

viimase saja aasta kestel. Eriti kapitalikehvemate rahvaliikide, nagu tööliste, talupidajate ja käsitöölise majandusliku ning sotsiaalse olukorra tõstmiseks on ühistegeline idee korda saatnud hiiglatöö.

Kui oleks puudunud rahvaste elus uudse ühistegevuse positiivne mõju laialiste rahvahulkade majandusliku ja sotsiaalse seisukorra tõst-

miseks, siis ei oleks küll mõeldav olnud uudne kultuuriline areng rahvaste keskel, mida on alles võimaldanud laialiste rahvaliikide majandusliku jõukuse tõus.

Kuid majandus-kultuurilise ja sotsiaalse mõju kõrval rahvaste kultuurilisele arengule on kaugel ulatusega ka ühistegevuse otsene osa rahvaste kultuuri elus.

Ühistegevus on, nagu ütlevad Inglise ühistegevuse juhid Hughes ja Neale, tõsine katse, ühendada elu tegevuses ideaali reaalsega.

Ehk nagu Saksa ühistegevuse ideoloog Gierke rõhutab:

Kõrgemal veel kui üldsuselt liikmetele tagasivoolav ainealine kasu, kuigi see sagedasti alles loob aluse täielikule inimesele arengule, seisab juurekasv, mis ühingu läbi inimesele kui inimesele osaks saab, — tööline tõstetakse majandusliikude kogukondade kodanikuks, üksikule jääb alale tema isendlikkus, ehk individualiteet, kuid see ei ole mitte piiritu, vaid annab osa oma olemisest äratervikule, mille liikmena tema eraldatud algosa ehk aatomi olemasolu-hädaohud ära võidab. Ühing on kooliks kogu avaliku ja eraelu jaoks.

Kuulus majandusteadlane Wilhelm Roscher väljendab kõige suuremate majandus- ja sotsiaalteadlaste seisukoha, kui tema ühistegeviste asutuste suhtes rõhutab:

„Niisugused koondised, mis keskaja vananenud käsitöö-korporatsioonide asemele astuvad, ei kõvenda ja kindlusta mitte ainult tema eralduses enamasti nii nõrka kaduvat üksikinimest, vaid nemad kujundavad endast ka tähtsat rahva-kasvatuse-vahendit täiskasvanutele: läheda ja oma vastastikkuse tõttu vabadusliku ülevalve kaudu liikmete üle, kui ka väikestest ringkondadest algava alalise harjutuse kaudu õiguste kasutamisel ja kohuste täitmisel.“

Ühistegevuse põhjalik tundja ning ideoloog dr. Hans Crüger ütleb põhjendatult:

„Ühingu liige õpib, et mitte kaaslaste kahju temale kasuks ei võitulla, vaid et iga kaaslastele tehtud kahju tabab ka teda, et huvid on ühised ehk solidaarsed. See solidariiteedi-tunne ongi, mis mitte vähesel määral ei mõju edendavalt ja puhastavalt ehk seletavalt, ja selle tunde eest hoolitsemine ei ole mitte vähemaid ühingu ülesannetest: mida rohkem see tunne kõveneb, mida laialisemaid ringkondi sellest haaratakse, seda rohkem astuvad tagasi klassivastolud ja seda kiiremini teostub kapitali ja töölepitus, lakkab elu olemast kõikide võitlus kõikide vastu. Ühingutes õpivad liikmed kapitali väärtust

ja tõelikku tähendust hindama seeläbi, et nemad ise saavad kapitalistideks.“

„Ühingu aineiline ilme ei või mitte ainult käsikäes käia kõlbliste ja vaimliste püüetega, vaid sarnane ühendus kuulub koguni oluliselt ühingu täielikku ilmesse,“ ütleb õigusega ühistegevuse ideoloog V. A. Huber.

Kaudsed ja otsesed kõlblised mõjud, mida ühing oma liikmete kohta avaldab ja side, millega tema neid ühendab, on ühingu olu-osadeks, mis temale iseloomuliku ilme annavad ja teda teravalt lahutavad kõigist kapitali-koondistest ehk aktsia-seltsidest, milleks liikmed oma isikliku rikastumise huvides kokku astuvad ja mitte, nagu ühingute juures, vastastikuseks edendamiseks äri- ja majanduselus.

Ühingute lõpusihiks on omakasu taltsutamine kaubanduse ja tootmise alal vastuolulikkude olluste lepitamise teel.

Kuulus Inglise filosoof ja majandusteadlane J. S. Mill ütleb

ühistegevuse mõtte

kohta:

„Ühingud on selle tõttu, kuidas nemad ärilist tegevust õiendavad, kooliks inimese aineliste ja kõlbliste omaduste kasvatamiseks, millest üksi need eemale hoiavad, kellel liig vähe mõistust, liig vähe voorust, et ilmutada arusaamist teguviisi suhtes, mis seisab väljaspool nende jämeda omakasu süsteemi.“

Uudse ühistegevuse kodumaal — Inglismaal — öeldakse:

Õigelt ühistegelasel on kolm omadust — hea mõistus, hea loomus, hea tahe. Hea mõistus, et teda teha osavaks oma abinõudega hästi palju kätte saada. Hea loomus, et teda teha võimeliseks teistega ühineda. Hea tahe, et teda kihutada teisi teenima, isegi kui see temal peaks raskeks minema, ja jätkama neid teenida, kas nemad tema vastu tänuikkust ilmutavad või mitte, kuna tema ainsaks püüdeks on head teha ja küllaldast tasu sellest leida, et teistele tema tegevus, mille eest tema mingit tänu ei leia, heaks tuleb.

Ühistegelane koondis võitleb kitsarinnalise võistluse vastu. Ühtlasi käsitööd tegevad isikud heidavad ühinguks kokku, et vastastikkülaste äriusalduse tõstmise teel aidata, et kooskaupu müügil saata jne. Nende pingutus on sihitud enese kasu taotlemisele teiste huvidele liiga tegemata. Nõnda toob ühistegevus õiglust oma liikmete äritegevusse ja tõesse.

Ühingu liikmeskonna püüetes õpib üksik oma silmapilksel kasu üldsuuse heaks ja huviks esirinda kiskumata jätma.

Eluline töö ja püüdmine ühistegevuse vaimus viib inimesed sisemisele kasvamisele ja uuenemisele. Isendliku huvi tasemelt üles tõustes vastastikkuse ja solidariteedi õhk-konda kujunevad nad kõlblisteks isikuteks, kellele kultuur muutub eluliseks väärtuseks.

Eesti rahvuskultuurilises arengus

on ühistegevuse mõttel eriline tähtsus. Mitte ainult, et töö ühistegelistes asutustes on sügavalt mõjutanud ning kultuuriliselt edendanud just juhtivaid tegelasi eriti maal, vaid ka laialisemad ringkonnad on saanud suurt äratust igasugustel ühistegevuspäevadel, kursustel ja isegi kohalikkude ühingute koosolekutel, kus on nii palju arutatud ja vaieldud ühistegevuse põhimõtete ja teede pärast.

Kuid vähe ei ole ka seda, mida ühistegevus on rahvaste kultuurielu edendamiseks ja süvendamiseks ära teinud otsekoheste algatuste ja aineliste toetuste teel.

Nii kulutati Rochdale'i ausate pioneeride ühissettevõttes 2,5% puhtastkasust hariduse ja õpetuse otstarvetele. Ühingu raamatukogus oli juba 40 aasta pärast 16.850 köidet; 18 lugemistuba olid liikmetele iga päev avatud. Liikmete, nende poegade ja tütarde jaoks olid asutatud õppekursused, kus õpilaste arv tähendatud ajal oli tõusnud üle 450.

Esimese Eesti Laenu-Hoiu Ühisuse kui kultuurilise toetaja kohta ütleb Peeter Põld Ühisuse 25 aasta kestvuse mälestamise puhul:

Eesti Laenu- ja Hoiu-Ühisusel on kahtlemata suured teened Eesti iseseisvuse ettevalmistamise ajaloos. Mitte ainult selle poolest, et ta esimese rahvusliku ühistegelise raha-asutusena aluse pani Eesti ringkondade majanduslikule emantsipatsioonile saksa kapitali ülivõimu alt, vaid et ta tooniandjaks sai paljudele järeltulijatele ka oma suhtumises üldkultuurilistele püüetele, millega taotleti vaimlist eneserahuldust ja vabanemist võõraste eestkostmistest alt.

Kui kusagil meie juures majandusliku kasulikkuse huvid tihedas ühenduses on seisnud vaimukultuuriliste ja hariduslike eesmärkidega, kui kusagil rahaliste intresside kaitsjad kaugelenägijad ja heldekäelist vastutulekut on näidanud aatelistele kavatsustele ja ettevõtetele, siis just Eesti Laenu- ja Hoiu-Ühisuses. Tõusnud puht rahvuslike paleuste teostuseks, on Eesti Laenu-

ja Hoiu-Ühisus ilmutanud kogu oma kestusel elavat arusaamist sellest, et ta mitte ainult üksikute linnakodanikkude ja talupidajate ettevõtlikkusele toeks ei pea olema, vaid et ta oma tööga seisab kogu rahva ja ka selle ideaalsete püüete teenistuses.

Võib ütelda, et Eesti Laenu- ja Hoiu-Ühisuse puhaskasuse etendas eriti 1907.—1915. a., mil Ühisuse tegevus tugevat kasvu näitas, suurel määral kultuurkapitali osa, millest ammutasid ainelist jõudu kõik Tartu kui Eesti vaimlise keskkoha tähtsamad seltsid ja asutused, niihästi kohalikud kui ülemaalsed.

Kui arvata kuldrublad ümber kroonile, siis saaksime üle 100.000 krooni, mis Ühisus oma esimese 25 aasta kestel on määranud kultuurilisteks toetusteks.

Esimese Eesti Laenu- ja Hoiu-Ühisuse eeskujul on ka teised ühistegelised asutused oma puhaskasust iga aasta määranud kultuurilisi toetusi.

Eesti Ühistegelise Liidu arvestuse järele läheb meil ühingu kultuuriline toetus esijoones rahvamajadele, rahva-raamatukogudele ja eriti kohalikule tuletõrjele. Iga ühingu kohta arvestatakse kultuurilist toetust aastas umbes 100 krooni, nii et kogu kultuuriline toetus meie ühistegelistelt asutustelt ulatab aastas ümmarguselt 30.000 kroonile.

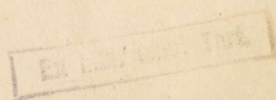
Siia hulka ei ole arvatud veel erakordsed toetused suurematelt asutustelt, nagu 1934. a. näiteks allveelaevade korjanduse heaks ETK — 5000 kr., Rahvapangalt 1000 kr., Pärnu Majandusühisuselt — 1000 krooni.

Ühistegevuse kui

kultuuri-teguri tähenduse

vaatlemist võime lõpetada endise Briti peaministri lord Roseberry sõnadega Inglise ühistegevuse-kongressil 1890. aastal:

„Kolm vaatekohta on, millelt lähtudes ühistegevuse-liikumine, tema edusammud ja kordaminekud paratamatult peavad huvitama ka mitte-ühistegelast. Esiteks: liikumise kõlbline ja poliitiline mõju riigile ja ühiskonnale. Teiseks: majandusliku aluspõhja tervus ja sellest tõusev arvatavus, et tema järjest suuremaks kasvab ja laialise ulatuse omandab. Kolmandaks: tema kasutatavus kõigis maaosades... Ühistegelased on misjonärideks teatavatele kõlblistele omadustele, millesse riik ei saa mitte

ükskõikselt suhtuda. Niisuguste moraalsete omadustena nimetaksin mina: kokkuhoid, mõõdukus ja rippumatus.

Mida ühistegelane riigilt nõuab, on, et temal oleks lubatud oma päästmise-tööd ise ja üksi korda saata — ja tema oma abinõudega, — ma tahaksin ütelda, et nüüdsel riikliku ülevalve ajal, ülevalve päevil selle üle, et igaüks ka oma kella õhtuti õieti üles tõmbaks ja et igaüks ka korralikke aluspükse kannaks, niisugune võit mitte põlatav võit ei ole...

Ühingud aitavad meil inimesi omavalitsusele kasvatada. Kunagi ei ole see tarvilikum kui tänapäev.“

A

11 803

160 606